



INE
VAN WYMERSCH

Als je wieg

Een bijzondere ontmoeting

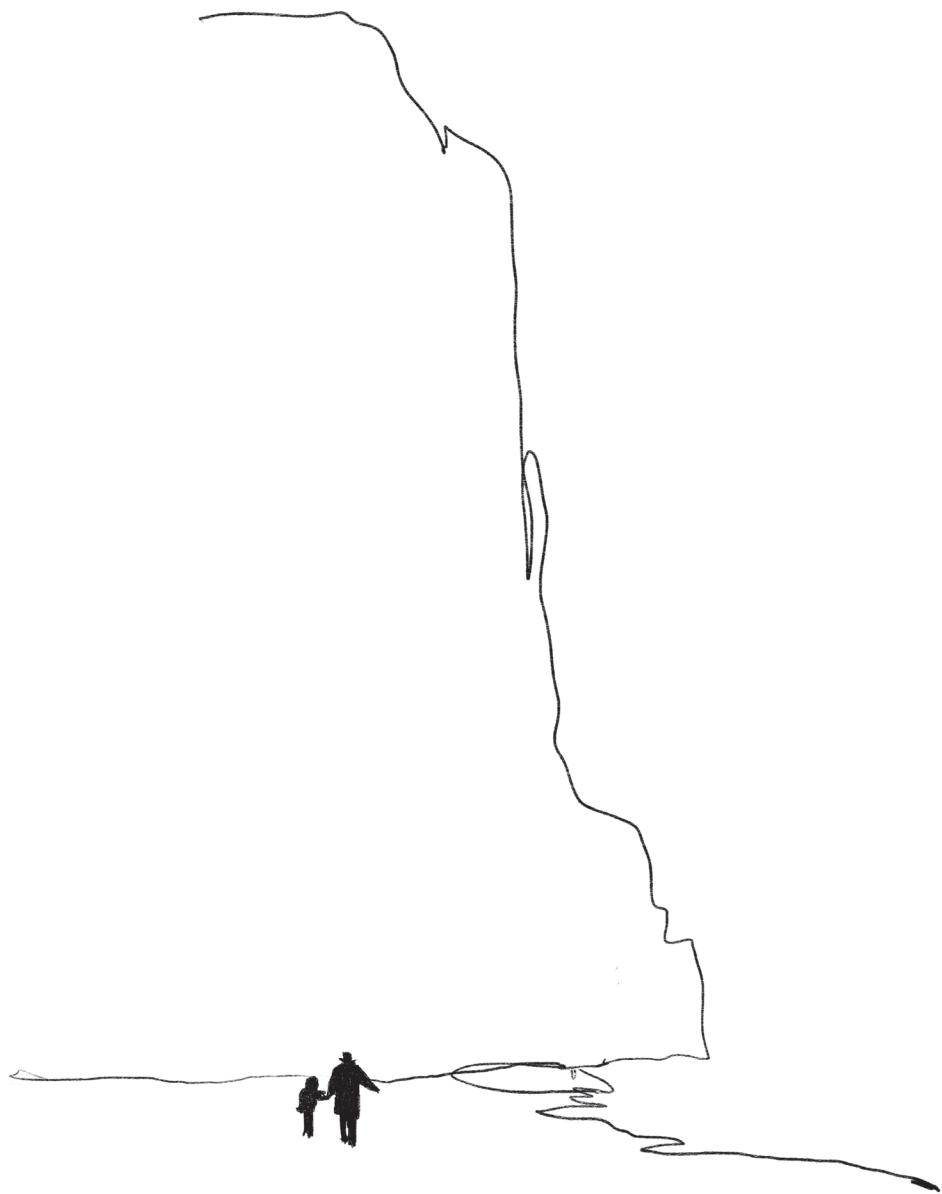
op drijfzand

tussen een parketmagistraat

staat

en een moegestreden vrouw

Lannoo



*Haar gedachten dwalen af
Langs de wegen in haar hoofd
Naar het verleden naar een liefde
Waarin ze altijd heeft geloofd*

Stef Bos, uit 'Te groot voor woorden'

Vele avonden voor zondagavond

De voorbije weken waren spannend. Rondlopen met een plan, die momenten voor je het prijsgeeft... Het deed me denken aan de eerste weken van een zwangerschap. Zou het? Zou het echt lukken? Het ene moment bereid je zorgvuldig de uitvoering van het plan voor, met twee voeten in de wereld, vol overtuiging – of beter nog: vol overgave. Het andere moment vind je jezelf dwaas en onnozel, is deze hersenkronkel er eentje om gauw te vergeten, te parkeren. Een diep genesteld zaadje laat zich echter niet in de hoek zetten, hoe dan ook komt de lente. Ik kan dus maar beter voorbereid zijn.

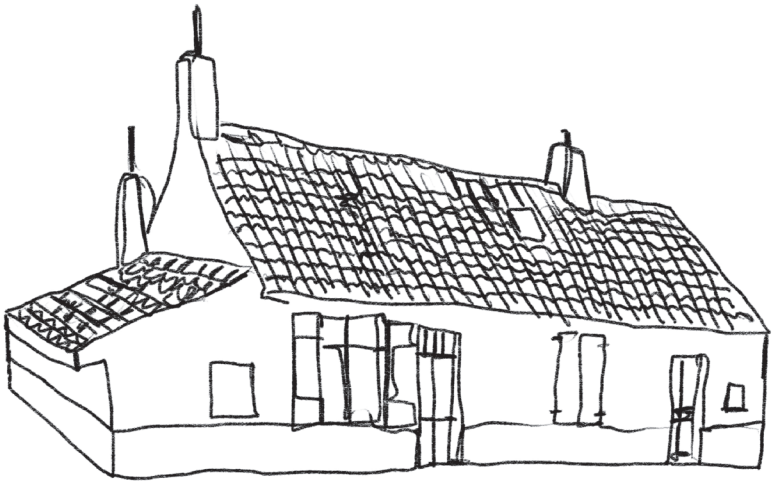
Elvire heeft al vele keren aangegeven dat haar verhaal geen *walk in the park* is. Toch lijkt wandelen de enige optie om horten en stoten te overwinnen – letterlijk: stap voor stap. De zee geeft en neemt, dus daar moeten we zijn. ‘Je gaat er niet goed van zijn’, zei Elvire ook. Uit de mond van elke andere persoon zou dit opschepperig klinken, als een vorm van misplaatst pochten met een moeilijke jeugd of zo. Maar Elvire zei het om mij te beschermen. Haar krassen mogen niet de mijne worden. Eén gekwetste ziel volstaat, we mogen niet met twee de dieperik in gaan.

Ik neem mijn goede vriend Rots mee naar zee: jong genoeg om er nog wat geschiedenis bij te kunnen hebben, sterk genoeg om mij te dragen, oud genoeg om me gewoon mijn ding te laten doen, en zelfverzekerd genoeg om genoeg te nemen met een plek in de schaduw. En vooral: Rots is enthousiast over mijn 'plan'. Bij de start van een groot avontuur duld ik alleen supporters.

Ik ben zuinig geweest met het planten van dit zaadje. Ik wilde zorgvuldig aftasten wiens hart groot genoeg was om mee te springen. Alleen een onvoorwaardelijke 'ja' was goed genoeg. De wereld ligt vol met 'ja, maars', maar dan denk ik: nee, dank u. De Vertellers zeggen volmondig ja, en nog zoveel meer. Ze dragen kabels, batterijen, microfoons en vooral heel veel vragen met zich mee. Zij, twee rasechte journalisten, zullen van Elvires verhaal een podcast maken voor de radio.

Met Rots en de Vertellers bouw ik een fort voor Elvire. Tenminste, dat is onze opzet. Wat voor mij alles heeft van een veilige haven, blijkt voor Elvire een bron van stress en vijandigheid te zijn. Mannen, en dan nog wel drie. Mannen hebben Elvire weinig deugd gedaan. Haar vertrouwen in mannen nog veel minder. Toch zegt Elvire niets, omdat ze mij vertrouwt, zo zegt ze later. Het is verbazingwekkend hoeveel vertrouwen Elvire nog bereid is te geven. Ze legt haar lot in de handen van een onbekende. Het zegt iets over hoe weinig Elvire nog te verliezen heeft of over hoeveel deze reis haar waard is. Zelden heb ik zo intens gevoeld wat overgave kan zijn.

De Vertellers en ik zien elkaar voordien maar heel kort, onze levens gaan te snel. We gaan meteen naar de essentie en maken weinig, maar essentiële afspraken voor ons driedaags verblijf aan zee: we gaan Elvire niet proberen te redden, we doen niets wat de ander niet wil, het blijft Elvires verhaal, en we gaan niet zuinig zijn met lekker eten.



Zondagavond

De aankomst

Ik zeg aan Rots en de Vertellers dat we ruim op tijd in het zeehuisje moeten aankomen, willen we Elvire goed kunnen ontvangen. Ik weet dat ze erg naar deze dagen heeft uitgekeken, maar minstens even onzeker is. De tocht van Hasselt naar Oostende is voor Elvire als de doorsteek van een donker woud. Ze wil met haar auto komen, een veilig harnas. En de trein is duur, zeker als je het ticket in één keer moet betalen. De afwegingen die Elvire moet maken zijn mij volkomen vreemd. Ik kies de snelste en de gemakkelijkste weg. Elvire gaat voor de goedkoopste, zelden dus de snelste en al helemaal niet de gemakkelijkste. Het is tekenend voor haar parcours. Ik weet dat ze het traject bestudeerd heeft, haar gps heeft ingesteld en nog eens ingesteld, de route ook gememoriseerd heeft, voor als de technologie het laat afweten... Ze zal op tijd vertrekken, ruim op tijd zelfs, absurd vroeg eigenlijk.

De Vertellers willen geen briefing, ze willen onbevangen kunnen luisteren. Ik vraag mij af of ze niet teleurgesteld zullen zijn, of het allemaal wel spannend genoeg is. Heb ik het wel goed ingeschat? Is Elvires lijden wel uniek genoeg om mensen

te doen luisteren? Elvires leed dat mijn onzekerheid moet compenseren, hoe fout is deze balans? Gelukkig is er weinig tijd voor zinloos gepieker en staan we, voor we het goed en wel beseffen, met vier grote mensen in een klein vissershuisje aan de Belgische kust.

Ik heb Elvire trachten uit te leggen dat de Vertellers nodig zijn om haar verhaal te vertellen aan al wie het kluwen van letters in dit boek niet kan ontwarren. Het liefst van al was Elvire alleen met mij ondergedoken, ver van de vijandige buitenwereld. Elvires verhaal is het verhaal van velen, daarom moet het verteld worden. De gedachte dat haar verhaal misschien voor één iemand een troost zou kunnen zijn, is voldoende voor Elvire om de Vertellers toe te laten. Ik probeer met handen en voeten uit te leggen wie ze zijn, maar Elvire maakt er korte metten mee: 'Ik vertrouw u.' Ze denkt me daarmee gerust te stellen, maar het tegendeel is waar. Zonder het te beseffen voert Elvire de druk op. Er is geen weg terug.

Onze spijs en drank zijn net uitgeladen, de technologie nauwelijks gecheckt, of Elvires stem weerklinkt al aan de houten voordeur van het vissershuisje. Twee uur vroeger dan voorzien.

Elvire stelt mensen gerust, herhaalt aan de telefoon een paar keer dat ze goed is aangekomen. Er zijn dus mensen voor wie het ertoe doet. Doorheen haar verhalen zullen deze steunfiguren een naam krijgen, een gezicht. Zonder hen te kennen, ben ik nu al blij dat ze bestaan.

Elvire heeft de jungle van bewegwijzering goed doorstaan, nummers van autowegen zijn getemd, zonder brokken is de eerste horde genomen. ‘Ik ben er geraakt.’

Ik zie aan Elvire dat ze over haar toeren is, angstig ook. ‘Wie zijt gij?’ vraagt ze aan een van de Vertellers. Zijn antwoord komt niet binnen, Elvire is op slot, haar blik is schichtig, als die van een bang vogeltje.

In de smalle inkomhal gaat het meteen over Eros. Hij is dood. Euthanasie, net vandaag. Mocht ik dit in scène gezet hebben, het zou ongeloofwaardig zijn. Precies op deze zondag heeft Elvire haar trouwe metgezel – haar enige metgezel – moeten laten inslapen. Zou ze beseffen hoe hard de ironie van het lot erop inhakt? Eros, de god van de liefde, zo had ze haar hond genoemd. Onder het voorwendsel van de liefde is haar zoveel ontzegd. Is het diepmenselijk om de liefde toch te blijven aanhalen? Ik heb er op overschot en kan er kwistig mee zijn, Elvire heeft er een leiband om gedaan.

‘Zie je dat ik geweest heb?’ Elvire is ondanks alles een fiere vrouw. Ze toont ons foto’s van de dode Eros. Ze is geen minuut van zijn zijde geweken, hij is in haar armen gestorven. Eerst een spuitje om hem in slaap te brengen en dan de euthanasie. Wie zal Elvire omarmen, wie zal niet van haar zijde wijken, wie zal met evenveel tederheid terugblikken op haar afscheid? In het krappe gangpad is de dood al onder ons.

Ik besef plots hoe groot wij allemaal zijn en hoe klein Elvire is. Je zou haar willen omhelzen, inbakeren, en toch is er iets wat

maakt dat je dat niet doet. Ik zie nu pas dat ze kleine ronde ogen heeft, maar het zijn geen puppyogen die me aankijken. Daarvoor is er te veel leegte in haar blik, te veel strijd gestreden. De diepe groeven liegen niet.

Rots trekt zijn fanfare van honger en dorst op gang en gaat in aperitiefmodus. Hij zal nog vaak wat lichtheid moeten brengen, de liefde van deze man zal door onze maag gaan.

We toosten ietwat ongemakkelijk op onze driedaagse. Elvire is kritisch voor Trump en voor de vernielingen van de gele hesjes in Brussel en Parijs. 'Je mag je gedacht hebben, protesteren, maar je mag het gerief van een ander niet kapotmaken.' Elvire volgt de actualiteit en ze heeft een uitgesproken mening, gebaseerd op Bijbelse principes en wat 'ze' zeggen op Radio 2. Behandel de ander zoals je zelf behandeld wilt worden. 'Ik luister altijd naar de radio, zo ben ik mee.' Mee zijn, mee kunnen, mee mogen.

Het kan ook al even wat luchtiger. De Vertellers leggen uit dat ze podcasts maken over mensen met een boeiend leven. Elvire zegt dat het hare vooral vermoeiend is, maar boeiend? Nee, zo zou ze het zelf niet noemen. Blijkt dat Elvire enkele podcasts van de Vertellers heeft beluisterd ter voorbereiding van onze dagen aan zee. Ze heeft getracht de Vertellers te googelen, maar hun namen klonken te vaag in haar geheugen en dus lukte het niet. Ik vraag me af welke voorbereidingen Elvire nog getroffen heeft. Heeft ze mij ook door het internet gehaald? Deden anderen dat voor haar? Het internet stelt zelden gerust.

Het dossier

Elvire grijpt terug naar foto's van haar Eros. Met hem aan haar zijde stond ze sterk in de wereld. Hij trok haar naar buiten. De psychiater raadde haar aan een hond te nemen, dat leek hem beter dan pillen. Hoewel, pillen zijn er altijd, en Eros... Elvire maakt haar zin niet af. Ze rekende met Eros half Limburg tot haar eigen tuin. Zal ze nu nog wandelen? Ze is bang voor wat dit verlies met haar zal doen, en vooral wat het niet (meer) zal doen.

Tussen de foto's van een levendige Eros in allerlei groen zit ook een gelig beeld. Een foto van een foto, van de kleine Elvire. En foto's van papieren, getypte documenten. 'Dat is mijn dossier.' Uit de mond van Elvire klinkt het als een trofee. De weg eraartoe is een marathon gebleken.

Elvire heeft geen enkele herinnering voor haar zevende levensjaar. Toen kwam ze in instellingen terecht, maar alles voordien is een grote zwarte vlek. Toch wil Elvire het koste wat het kost haar geschiedenis kennen. Ze neemt contact op met de nodige instellingen en krijgt de naam van een jeugdrechter en een dossiernummer. Jeugdrechtbanken worden aangeschreven, maar wachten op antwoorden ligt niet in Elvires aard. Ze moest eens weten dat 'aanklampend opvolgen' nu een modewoord is. Het is haar tweede natuur. Elvire krijgt zowat alle *call takers* binnen Justitie aan de lijn en die geven haar telkens een nieuw nummer. Veelal is dat niet slecht bedoeld,

maar haar echt veel dichterbij haar dossier brengen doen deze nummers ook niet.

Zelf krijg ik Elvire in de lente van 2018 voor het eerst aan de lijn. Ik sta op het punt haar uit te leggen dat ik geen oude dossiers beheer, dat ze bij het verkeerde kastje aan de verkeerde muur is beland. Elvire voelt mij komen, haar zucht aan de andere kant van de lijn is veelzeggend. Ik aarzel, ga toch het gesprek aan. Gevoelig voor de ‘urgentie’ die doorklinkt in haar stem, besluit ik Elvires dossier op te sporen. Ik leg haar uit dat ik zoveel mogelijk gegevens nodig heb: namen, geboortedata, dossiernummers. Het liefst ook de naam van haar moeder. Na jaren op het jeugdparquet weet ik inmiddels dat de afstammingsband met de moeder het enige is waar we in dit soort dossiers echt zeker van kunnen zijn. Ik vraag Elvire om me alle gegevens te mailen. Ik spel herhaaldelijk mijn naam en e-mailadres, maar het wil maar niet lukken. Ik wist toen nog niet wat ik nu weet: Elvire is analfabeet.

Nu kan ze erom lachen: ‘Jij maar je e-mailadres blijven spelen, keer op keer opnieuw, met een engelengeduld.’ Ik sta perplex. Nooit, op geen enkel moment, heb ik er rekening mee gehouden dat mijn eenvoudige verzoek – ‘Noteer mijn e-mailadres en mail me uw vraag’ – paniek zou kunnen veroorzaken aan de andere kant van de lijn. Zou dat nogal eens gebeurd zijn? ‘Elvire, hoe heb je het klaargespeeld om een brief in te scannen en me te mailen?’ vraag ik.

‘Ik heb zo mijn trucjes’, zegt Elvire, met een monnellachje, niet bereid al haar kaarten op tafel te leggen. Zou dat eigen-

waarde zijn? Het is niet omdat ze niet kan lezen of schrijven dat Elvire een open boek zal zijn, zoveel is duidelijk.

In een instelling uit het Leuvense blijken nog helpende handen te zitten. Als Elvire er na haar gesprek met mij op gewezen wordt dat ze dit keer 'niet met om het even wie' gebeld heeft, reageert ze ferm: 'Al was het met de paus, ik moet en ik zal mijn dossier in handen krijgen.' Ik mag dan de woordvoerster van het Brusselse parket zijn en af en toe op televisie verschijnen, het doet er allemaal niet toe. Elvire is niet van het type dat gevoelig is voor franje en opsmuk – niet meer alleszins. Haar leven is door de jaren heen ontdaan van alle kleur, ze is tot de essentie gedwongen, ook nu.

Met de hulp van stille krachten binnen het parket en bij het Rijksarchief wordt Elvires dossier gevonden, op naam van haar moeder. Ik volg op dat moment zelf een opleiding in Limburg, maar ik kan niet wachten om aan deze ongeduldige vrouw te vertellen dat ik denk datgene gevonden te hebben waar zij al zo lang naar op zoek is.

Haar zoektocht is gaandeweg ook mijn zoektocht geworden. Dossiers zoals dat van Elvire behoren de eigenaars ervan toe. Het is persoonlijk erfgoed. Zoals een standbeeld dat door een kronkel in de geschiedenis in het verkeerde museum beland is, maar dat vroeg of laat terug naar de oorspronkelijke sokkel wordt gebracht. Historisch herstel brengt rust. Ik gun het Elvire zo hard, die vorm van herstel. Ook dat zou historisch zijn.

In normale omstandigheden zou ik eerst nagaan of het wel het juiste dossier is. Stel je voor dat je iemands leven te grabbel gooit aan een wildvreemde. Dit keer doe ik dat niet, ik neem een risico, op het buikgevoel. Of beter nog, op het gehoor. De woordvoerder in mij is al uren aan de telefoon geweest, met journalisten van allerlei pluimage. Ik blijf een mechanisme te hebben ontwikkeld om in enkele seconden, bij het begin van een gesprek, een inschatting te maken of iemand te vertrouwen is of niet. Elvire zit meteen in het juiste vakje. Ik vertrouw erop dat, mocht het toch niet allemaal kloppen, Elvire niet met iemands leven aan de haal gaat.

Zodra ik terug ben van de opleiding in Limburg mail ik Elvire over mijn vondst, met heel veel ‘maars’ en ‘hoop niet te veels’ en ‘stel dats’... Elvires antwoord blinkt uit in harde eenvoud: ‘Nu mag ik euthanasie.’ Deze vrouw van weinig woorden zet mij met beide voeten op de grond. Haar jeugdrechtbankdossier blijkt het laatste puzzelstukje te zijn op de weg naar euthanasie wegens ondraaglijk psychisch lijden. Ik wankel. Heb ik nu net iemand toegang gegeven tot de dood?

Elvire wil me ontmoeten, me gewoon een hand geven en ‘dank u’ zeggen. Ik twijfel. Moet ik die hand aanvaarden? Zal er met die handdruk een vorm van bloed aan mijn hand kleven? Procedurekwesties overvallen mij. Gek, want hier is geen procedure voor. Er is alleen het gangbare gebruik dat maar weinig magistraten contact hebben met de echte burger. Ik laat deze traditie al jaren achter mij, waarom lijkt ze nu dan zo’n aanlokkelijk schuiloord? Ik weeg af: welk principe is de moeite waard

om iemand het uiten van dankbaarheid te ontzeggen? Het blijft stil in mijn hoofd, mijn hart stelt zich open.

Samen met een justitieassistent en een vriendin kan Elvire op 23 mei 2018 haar dossier inkijken. We ontmoeten elkaar die namiddag voor het eerst in mijn bureau. Elvire is een innemende vrouw, maar achter haar brede glimlach schuilt een immense kwetsbaarheid. Ze toont me een foto van een foto uit haar dossier. Op de foto staan een jongen en een meisje. Het is de enige foto uit Elvires kindertijd, en hij zit in het Rijksarchief. De foto meenemen bleek geen optie – procedures, weet je wel. Elvire legt haar gsm met de foto naast de mijne op tafel. Als ik denk aan mijn smartphone vol foto's van mijn eigen kinderen, ben ik bijna gegeneerd. Haast instinctief leg ik elk stapje, elke glimlach, elke glijbaan, elke van alles en nog wat vast, en alles wordt bewaard in de cloud, vrij van elke procedure uit het Rijksarchief. Ergens in mijn hoofd nestelt zich het voorneemen om Elvire die foto te bezorgen. Dat ene beeld hoort bij haar, niet in het Rijksarchief.

En zo heb ik in mijn bureau een gesprek met Elvire, over haar moeder. Ze heeft geen naam. Al drieënvijftig jaar ziet Elvire haar als het kwaad in persoon, iemand die haar zonder verpinken aan haar lot overliet, met alle ellende van dien. Hoe kun je je kind afgeven, wegdoen? Voor Elvire is zoiets totaal onbegrijpelijk. Elvire, die niets liever zou willen dan haar drie kinderen in de armen te sluiten, terwijl ze hen al jaren niet meer ziet. Voorzichtig opper ik dat loslaten, afgeven, misschien ook een

daad van liefde zou kunnen zijn. Ik verwacht weerwerk, een boze storm aan verwijten en ongeloof. Maar Elvire zegt niets en denkt na. Ze laat mijn suggestie binnenkomen. Deze dame heeft zoveel wijsheid. Het leven heeft haar geleerd bedachtzaam te zijn. Te denken vooraleer ze doet of spreekt. Een harde leerschool, zo zal nog blijken.

Ze staat zichzelf voorzichtig toe hardop te denken: ‘Misschien, als je het zo ziet... Misschien ben ik dan toch graag gezien?’ Het is meer een vraag dan een vaststelling.

‘Misschien’, ga ik verder, nu ik voel dat de openheid er is, ‘misschien was jou afstaan de enige mogelijkheid voor je moeder om je een toekomst te geven?’ Nu is er opvang, begeleiding, de overtuiging dat moeders en kinderen het best samenblijven, tenzij het echt niet anders kan. Maar we spreken over de late jaren 1960, toen alleenstaande moeders in het geheim bevielen, toen een kind afstaan betekende ‘nooit meer zien’ en misschien zelfs ‘nooit zien’. Ik ben op dreef, maar word afgeremd door de blik van Elvire. In haar ogen weerspiegelt zich het gapende gat van een gebrek aan familiegeschiedenis. Niet weten waar je vandaan komt maakt dat je je leven lang naast een diep ravijn lijkt te lopen. Een slingerend pad, waarbij je alles zelf uit moet zoeken, met de constante druk dat je vooral niet mag vallen. Met zoveel uitschuivers en struikelblokken. De toekomst als een hoge, steile berg waar je heel alleen tegenaan moet klimmen.

Misschien is de donkere tunnel van Elvires verleden plots niet zo donker meer, alleen maar door de mogelijkheid dat er toch liefde geweest is aan het begin van alles, aan het begin van haar leven.

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Omslagontwerp: Studio Lannoo (Nele Reyniers)

Omslagillustratie: © Jason Shenai / Millennium Images UK

Vormgeving: Keppie & Keppie

Illustraties: Gwen Decock

Gedichten

© Hans Andreus, *Voor een dag van morgen*, uit: *Al ben ik een reiziger*,
Uitgeverij Prometheus/Bert Bakker

© Stef Bos, *Te groot voor woorden*, uit: *Tussen de liefde en de leegte*

© Uitgeverij Lannoo nv, Tiel, 2020 en Ine Van Wymersch

D/2020/45/583 – ISBN 978 90 014 7280 7 – NUR 402

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.